

Symbiosen van serpula's met ammonieten

J. Buys.

SUMMARY

Symbioses of serpulas with ammonites are described from the Dorset Coast near Charmouth and from the vicinity of Osnabrück (Germany).

A find of an erratic with such an ammonite from Westerhaar (the Netherlands) is described too.

Na de oproep betreffende vondstmeldingen aan het slot van het artikel over symbiosen met Lias-ammonieten van Dorset in Grondboor en Hamer, nr. 3, juni 1973 kwamen er enkele meldingen bij ondergetekende binnen.

Ten eerste werd er één exemplaar van *Promicroceras planicosta* (J. Sowerby) met *Serpula raricostata* (Quenstedt) op het strand van de Dorestkust bij Charmouth (Engeland) gevonden door mej. H. de Jong uit Assen. In fig. 1a is goed te zien dat de serpula in dit geval maar even een klein deel van de 2e en 3e winding volgt en dan onmiddellijk de kiel van de ammoniet gaat volgen onder de woonkamer, welke tenslotte (op de foto niet zo duidelijk te zien) van de voorgaande winding wordt gesepareerd door de in omvang toegenomen serpula. Verder is deze symbiose in het kader van in het vorige artikel reeds beschrevene voor ons een 'normaal' geval, evenals de twee exemplaren die ondergetekende op de genoemde vindplaatsen in de afgelopen tijd nog vond. Eén er van zien we in fig. 1b.

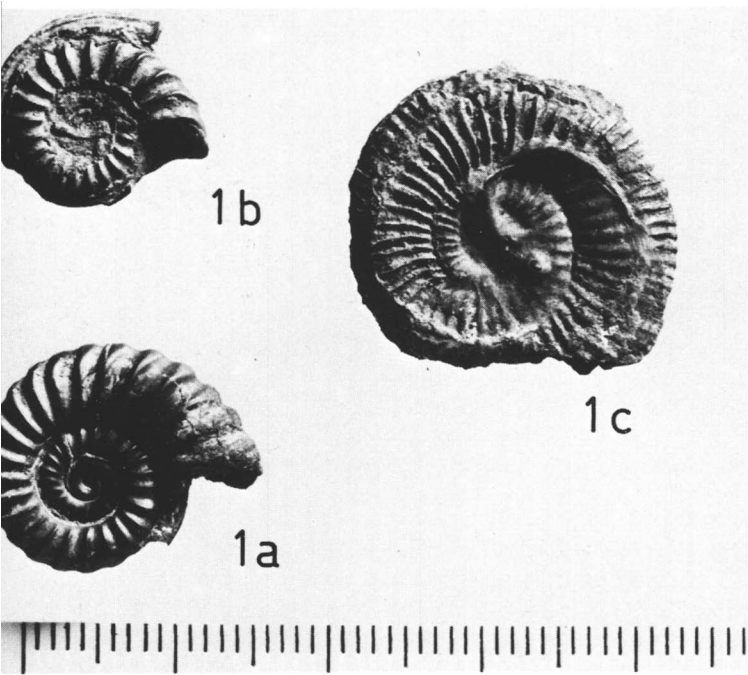
Uit Zwolle werd door drs. J. Mulder een vondst gemeld van Velpen bij Osnabrück. Deze werd door hem gedetermineerd als een Doggerammoniet, *Cardioceras lamberti* (J. Sowerby) en zou een symbierende serpula met zich voeren. Tot heden heb ik dit exemplaar niet kunnen bestuderen of fotograferen.

Een tweede vondst uit deze omgeving, juiste vindplaats niet bekend, werd gedaan door de hr. T. Kooreman uit Apeldoorn en betreft een platgedrukte onduidelijke ammoniet met er op een al even onduidelijke serpula. Zie fig. 1c.

Ook op de vraag in het artikel van juni 1973 of ooit iemand een dergelijk verschijnsel in een zwerfsteen heeft aangetroffen is zowaar bevestigend beantwoord! Deze, we mogen wel zeggen zeer zeldzame vondst, is gedaan door de hr. B. Kersaan uit Groningen die hem aantrof tussen het zwerfstenengezelschap van Westerhaar. Het betreft een mooi afgerond kalksteentje met daarin een negatief (afdruk) van een ammoniet met serpula.

De doorsnede over de buitenste windingen van de ammoniet bedraagt ± 10 mm. Fig. 2 laat de originele steen zien en fig. 3 toont het positieve beeld afgedrukt in plasticine. De negatieve afdruk in de steen laat nog duidelijke details zien, zoals de groeiringen aan de binnenzijde van de serpula-koker, welke bij de positieve afdruk helaas niet meer te herkennen zijn.

De herkomst van deze zwerfsteen zal wel ergens uit de noordduitse Liasafzettingen zijn. De ammoniet is hoogstwaarschijnlijk het zelfde type dat afgebeeld staat in Krul's 'Stenen zoeken', pag. 82/83, nl. *Aegoceras capricornu* uit de noordduitse Lias. Hierbij wordt eveneens gememooreerd aan de omgeving van Osnabrück. Krul hanteert hier echter nog de oude in onbruik geraakte benamingen.

Figuur 1. — maatstaf 2 : 1

- a. *Promicroceras planicosta* (J. Sow.) met *Serpula raricostata* (Que.), gevonden door mej. de Jong in de Lias van Charmouth (Dorset).
- b. Idem, uit de Lias van Charmouth. Coll. Buys. Let op de zware bundel van enige serpula's.
- c. Niet nader gedetermineerde platgedrukte ammoniet met serpula. Gevonden door Kooreman in de omg. van Osnabrück.

Figuur 2. — maatstaf 2,5 : 1.

Zwerfsteen van Westerhaar. Collectie Kersaan, met negatief van *Aegoceras capricornu* (Schlot.) / *Promicroceras planicosta* (J. Sow.).

Figuur 3. — maatstaf 2,5 : 1.

Positieve afdruk in plasticine van de zwerfsteen van Westerhaar, waarop duidelijk de zware serpula, omgeven door een paar kleinere, te zien is.

Helaas geven de moderne boeken, waarover wij als amateurs in de regel kunnen beschikken weinig of geen uitkomst betreffende de vergelijking tussen de oude- en de moderne nomenclatuur der Lias-ammonieten.

De hr. Kersaan veronderstelde eveneens dat zijn vondst een *Aegoceras curvicorne*, of een *Aeg. capricornus* zou betreffen. Quenstedt 1895 geeft ons geen uitsluitel wat *Aeg. curvicorne* betreft, echter wel Wright 1878-86. Deze noemt de *Aeg. curvicorne* Schlönbach, waarvan de afbeelding (plate XXXI, figs. 3-4) van een licht gedoornde ammoniet niet overeenkomt met betreffende zwerfsteen-ammonietje. Donovan 1954 heeft in zijn bewerking van Wright deze ammoniet nader gedetermineerd als *Androgynoceras (Oistoceras) wrighti* (Spath).

Aangezien we deze ammoniet voor de determinatie van de zwerfsteen gevoeglijk kunnen uitsluiten, bezien we de *Aegoceras capricornu* Schlotheim eens nader.

Typisch genoeg lezen we reeds in Quenstedt's 'Ammoniten der Schwäbischen Jura': Der Schwarze Jura (1. Band) uit 1895 op pag. 155:

Den Namen *capricornus* führte Schlotheim (Petrefaktenk. 1820 pag. 71) ein, er bezog sich dabei auf eine gut erkennbare Abbildung von Knorr (Walch, Nat. Verst. II, Tab. I, Fig. 5). Zieten (Verst. Württ. Pag. 6, Tab. 4, Fig. 8) trug ihn dann auf unsere schöne Kiesform über, welche nicht von Gammelshausen, sondern aus dem Fulbach bei Betzenried stammt. Buch (Abh. Berl. Akad., 1832. 12) stellte ihn dann an die Spitze seiner 'Capricorneen'.

Es wird zwar gegenwärtig allgemein mit dem englischen *planicosta* identificiert, allein wenn man es damit ganz genau nimmt, so trifft die Sache doch nicht recht zu; der englische geht vielmehr in den vielstachelichen A. Dudressier: Tab. 23, Fig. 19, Orb. Tab. 103, der unsrige in den dickknotigen A. ziphus Ziet. 5.2 über.

Da diese Benennungen nun einmal seit einen Menschenalter im Gebrauch sind, und unsere Darstellung an Schärfe verlieren würde, wenn wir davon abwichen, so habe ich stets mit Freude an dem Alten festgehalten.

Aldus kunnen we konkluderen dat de vondst van Kersaan, de *Aegoceras capricornus* overeenkomt of zeer nauw verwant is met de in dit verband reeds zo vaak genoemde *Promicroceras planicosta* (J. Sowerby).

Hoewel we uit één enkele vondst geen gevolg mogen trekken, stemt het toch tot nadenken. N.I., de enige duidelijke symbiose uit de noordduitse Lias, welke mij ter hand gesteld werd, bevindt zich weer op een *Promicroceras*. Ofschoon in Dorset ook symbiosen op een ander type ammoniet werden gevonden (zie vorig artikel), betreft het merendeel der vondsten toch *Promicroceras*, hetgeen met de gedachte doet spelen dat juist in de tijd van de *Promicroceras* de voorwaarden tot een symbiose met *Serpula*'s gunstig waren. Of mogelijk was deze relatief kleine ammoniet zelf een zeer aantrekkelijke gastheer voor de kokerwormen.

Tot slot dank ik een ieder hartelijk voor de vaak uitgebreide reacties en het tijdelijk beschikbaar stellen van de vondsten, die mij in staat stelden dit verslagje te schrijven.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

KRUL, H., 2e druk- Stenen zoeken.

Thieme, Zutphen.

BUCHNER, M., (1964) — Zwei fossile Synökien aus dem Jura.

Ueberseemus. Bremen, Veröff., Reihe A, Band 3, Heft 3, p.p. 140-142.

BUYS, J., (1973) — Grondboor en Hamer, nr 3, juni.

Voor verdere literatuur, zie Grondboor en Hamer nr. 3, juni 1973, pag. 67.